

Mákszemnyi vágópír, avagy a fejtetvességről

Szinonimák: fejtetvesség, hajtetű, Pediculus capitis

Az emberi megbetegedéseket okozó tetvek apró, élősködő, vérszívó rovarok. Emberben háromféle tetű tud megtelepedni: a fej-, a ruha- és a lapostetű. Ezek közül az első kettő egy faj két változata, amely külsőleg és testfelépítésében majdnem egyforma, és csak előfordulási helyében, életmódjában tér el egymástól. Külön fajt csak a lapostetű alkot. A ruhatetű szerencsére ritkábban fordul elő, és főképpen az ad számára jelentőséget, hogy fertőző megbetegedéseket (kiütéses tífusz, visszatérő láz) terjeszthet. A lapostetű főképp a nemi szervek környéki szőrzetben él, és elsősorban szexuális úton terjed.

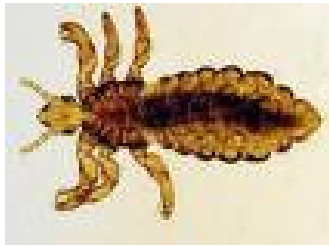
A leggyakoribb tetű által okozott emberi megbetegedés a fejtetvesség. Zárt közösségekben (család, gyermekközösségek) gyorsan terjed, és amennyiben nem sikerül a közösség minden tagját egyszerre hatékonyan kezelni, gyakori az újrafertőződés. E jelenségnek a tetű életciklusában található a magyarázata.

A fejbőrre került nőstény tetű a hajszálak tövéhez ragasztja petéit, a serkéket. A serkékből 5-8 nap alatt kelnek ki a lárvák és 2-3 hét alatt válnak ivaréretté. Az ivarérett nőstények 1-5 nap múlva kezdik el a peterakást, és 2-4 hetes életük során átlagosan 100 petét raknak.

A fentiekből érthető, hogy amennyiben nem sikerül minden tetvet és serkét elölni, akkor a páciens időről időre újra fertőzni képes. A fertőzőképesség megítélését nehezíti, hogy a serkéket (függetlenül attól, hogy élők illetve elhaltak) nehéz a hajszálakról eltávolítani, valamint hogy a jelenleg kapható tetűirtó szerek nem egyformán hatékonyak a tetvek illetve a serkék ellen. A hajszálon szabad szemmel látható serkék lehetnek élő peték, kezelés során elölt peték, illetve a kifejlődött lárva által elhagyott pete-tokok egyaránt.

A kórokozó és terjedése

A fejtetű (*Pediculus humanus var. capitis*) 2-4 mm nagyságú, ovális alakú rovar. A színe általában áttetsző szürke, de vérszívás után vörösesbarnává válik. Petéit (serkéit) a hajszálak tövéhez rögzíti, egy cementszerű anyaggal erősen odaragasztva. Ritkán a szempilla, szemöldök, szakáll illetve bajusz szőrzetét is megbetegítheti.

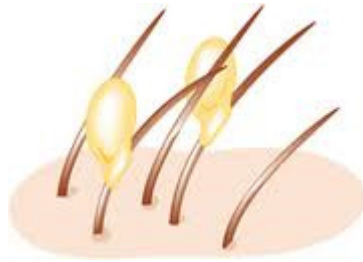
A fejtetvek vérszívás útján táplálkoznak. Vérszívás során a fejbőrbe véralvadást és egyéb kémiai anyagokat fecskendeznek be, mellyel szemben a gazdaszervezet idővel allergiássá válik. Ez viszketésben és allergiás bőrreakciókban nyilvánul meg. A viszketés miatti intenzív vakarózás során a fejbőrön sebek képződhetnek, melyek könnyen felülfertőződhetnek baktériumokkal, másodlagos gennyes fertőzést létrehozva.

A tetvek repülni, ugrani nem tudnak, de viszonylag gyorsan másznak a fejbőrön. Kerülik a fényt, ezért ritkán láthatók. A fejbőrön kívül (használati tárgyakon) 2-3 napig életképesek maradhatnak. A *Pediculus humanus* csak embereket képes megfertőzni, a betegség tehát emberről-emberre terjed. A fertőzés könnyen átvihető a fejek szoros érintkezése révén illetve hajjal kapcsolatba kerülő tárgyak (széktámla, fésű, kefe, hajgumi, hajvágó olló, törülköző, sapka) közvetítésével. Ezért **téves az az elképzelés, hogy a tetvesség csak a rossz higiéniájú emberek betegsége**, hiszen a fenti módokon bárki elkaphatja. Az azonban tény, hogy a rossz higiénés viszonyok között élőkénél (hajléktalanoknál, nem tisztálkodó egyéneknél) súlyosabbak a tünetek, nagyobb az élő tetvek száma és ezáltal a fertőzőképesség, és gyakoribb a felülfertőződés. Másrésztől jó higiéniájú személyeknél, néha nehéz a fejbőr-viszketés háttérében észrevenni a tetvességet, mert ilyenkor kevés az élő tetvek és a serkéék száma is, az élő tetvek elrejtőznek, a serkéket pedig, különösen világos hajzatban, néha csak hosszas keresés után lehet megtalálni.

A fejtetvesség járványszerű előfordulása elsősorban gyermekközösségekben lép fel, főleg óvodáskorban és az általános iskola alsó tagozatában.

Tünetek

A fejbőrön, főleg fülek mögött és tarkótájon apró, csepp alakú, 0,5-1 mm nagyságú, szürkésfehér serkék láthatók, amelyek a hajszálak hossz tengelyével hegyesszöget alkotnak, és - a korpával ellentétben - nem húzhatók le könnyen a hajszálról, kézzel nem lehet lesöpörni. A kifejlett tetvek fénykerülő, szabad szemmel csak akkor észlelhetők, ha nagy számban vannak jelen.

A fejtetvesség leggyakoribb tünete az erős viszketés. A viszketés részben allergiás alapon jön létre, az allergia kialakulásához általában 10-14 nap szükséges. Ezért a fejtetűvel való első fertőződéskor az erőteljes viszketés csak 1-2 hét múlva jelentkezik. Ismételt fertőződéskor azonban a viszketés azonnal kialakul, mielőtt az apró vámpír vérszívásba kezd.

Az érintett bőrterületen, főképp halánték- és tarkótájon apró, vöröses, enyhén elődudorodó kiütések jelennek meg, melyek felszíne az erős viszketés miatt gyakran elvakart, hámszáraz vagy varas. A vakarás miatt főképp gyermekkorban illetve rossz higiénés körülmények között másodlagos bakteriális fertőzés (ótvár) alakulhat ki, melyet a nyaki nyirokcsomók megnagyobbodása kísérhet. Lényegesen ritkábban a nyakon, válltáján 0,5-1 cm-es halvány kékes foltok (macula coerulea) láthatók, a tetvek vérszívásának nyomaként.

A tetvesség felismerése

A fejtetvességre leggyakrabban a fejviszketés okának vizsgálatakor illetve gyermekközösségekben végzett szűrővizsgálatok során derül fény.

A hajas fejbőr és haj alapos (esetleg nagyítóval történő) vizsgálatakor elsősorban a serkék észlelhetők, főképp halánték- és tarkótáján. A haj havonta átlagosan 1-1,5 cm-t növekszik, növekedésével arányosan a serkék távolsága egyre nő a hajszál tövétől és így a fertőződés körülbelüli ideje is meghatározható.

Élő tetveket csak ritkán, kiterjedt tetvesség esetén lehet megfigyelni, mert átlagos fertőzöttség esetén egyszerre „csak” mintegy 10-15 élő tetű tartózkodik a fejbőrön, és azok is kerülnek a „nyilvánosság”.

A fejtetvesség vizsgálata otthon is könnyen elvégezhető az alábbiak szerint:

Fejtetvességre utaló gyanú esetén a hajat lazán szét kell bontani, és főképp a fülek mögötti területet valamint a tarkótájat kell átvizsgálni. Elsősorban a serkéket kell keresni, mivel ezekből több található, és a fénykerülő, gyorsan menekülő tetveknél könnyebben fellelhetők. A serkék sötét hajúaknál szabad szemmel is könnyen észrevehetőek, a világosabb hajzatban azonban fokozott figyelem szükséges esetleg nagyítóra is szükség lehet. Az élő tetvek felkutatása lényegesen körülményesebb. Ehhez hajoljon a vizsgált személy a kád, vagy mosdó fölé, fésülje át a haját hátulról előre egy normál fésűvel. Ezután fésülje át a hajat egy sűrű fogú, úgynevezett *tetűfésűvel* úgy, hogy a fésű érje a fejbőrt is. Kezdje az egyik fülnél és haladjon a másik fül irányába. Legyen kéznél egy papír zsebkendő, vagy papírtörülő, amivel rendszeresen törölje le a fésűt és figyelje, hogy vannak-e tetvek a papíron.

Tetűfésűt a patikában lehet beszerezni, némely tetűirtó szer dobozában „mellékletként” található. A kezelésnél is hasznát vesszük, a serkék eltávolításában.

Kezelés és megelőzés

Fejtetvességnél a haj kezelése a legfontosabb, de mivel a fejtetű gyakran a jellegzetes használati tárgyak (fésű, hajkefe, sapka, fejkendő stb.) közvetítésével is terjedhet, ezért ezek hatásos fertőtlenítését is el kell végezni.

A patikákban ma számos **tetűirtó készítmény** kapható. Alapvetően kétféle hatásmechanizmussal hatnak:

1. A **terpénszármazékok** rovarmérgek. **2 éves kor alatt, és várandós vagy szoptató kismamáknál használatuk ellenjavallt.** Fentiekén kívül azonban használatuk biztonságos, ritkán irritatív bőrreakciót válthatnak ki. Fontos előnyük, hogy mind az élő tetvek, mind a serkék ellen hatékonyak, ezért nincs szükség ismételt kezelésre, valamint az újrafertőződés megelőzésére hosszú ideig (a következő hajmosásig, de legfeljebb 2 hétig) alkalmasak. Előnyük továbbá, a rövid hatóidő: a hajzat dússágától és a fertőzés súlyosságától függően 5-15 perc alatt hatékonyak. Hátrányuk, hogy a tetvek ritkán ugyan, de ellenállóvá válhatnak velük szemben, de a valódi rezisztenciánál sokkal gyakoribb a kezelési hiba miatti eredménytelenség.

2. Különböző növényi olajok és kivonatok a tetvek légzőrendszerének eltömeszelése révén hatnak, emberre ártalmatlanok, csecsemőkorban és várandósság illetve szoptatás alatt is alkalmazhatók. Hátrányuk, hogy a serkékkel szemben nem, vagy csak csekély mértékben hatásosak, így a kezelést mindig több alkalommal kell elvégezni. Megelőzésre nem alkalmasak.

A tetűirtó és megelőzésre szolgáló szerek közti eligazodásban a cikk végén található táblázat szolgál segítségül.

Bármely tetűirtót is választjuk, mindenképp szükséges az „erősen ragaszkodó” **serkék eltávolítása a hajzathól**. Ezt ecetes vízbe mártott, sűrű fogazatú (tetű)fésűvel, illetve egyenkénti lehúzással tehetjük meg. Igen sűrű, hosszú hajzat esetén a hatékony kezeléshez a hajzat rövidebbre vágására is szükség lehet. **A hajjal érintkező használati tárgyakat**, (hajkefét, fésűt) forró vízzel vagy a tetűirtó hajszeszbe mártva lehet **fertőtleníteni**, az ágyneműt, fejfedőket forró vízben kell kimosni, illetve **1 hétre elkülönítve használaton kívül kell helyezni**.

Az újrafertőződés megelőzésénél legfontosabb, hogy **a közösség tagjainak, illetve családtagoknak hatékony fertőtlenítése egyszerre megtörténjék**. Amennyiben ez elmarad, a tetvek életciklusából fakadóan, könnyen kialakulhat az úgynevezett ping-pong effektus, azaz a fertőzés ciklikus újra-átadása.

Megelőzésre is használhatunk megfelelő hajszeszeket: egyrészt az irtásra is alkalmas terpénszármazékokat, másrészt erre a célra kifejlesztett rovarriasztó készítményeket.

A megelőzésnél fontos az általános higiénés szabályok betartása: **fejfedők, törölközők, hajápolási kellékek közös használatának kerülése**.

Fontos a tetvességgel kapcsolatos téves előítéletektől való megszabadulás is, ez ugyanis gyakran gátja egy csoporton belüli hatékony kezelésnek. **Amennyiben például egy gyermeknél tetvességet találnak, célszerű mihamarabb értesíteni az óvodai-iskolai védőnőt**, hogy a fertőzöttek kiszűrése, hatékony kezelése mihamarabb megtörténhessen, megelőzve ezzel az újrafertőződést. **Ne feledjük, csak akkor lehet hatékony a kezelés, ha azt a csoport, család tagjain egyszerre elvégezzük**. Családon belül, a szorosabb kontaktus miatt, minden családtagon célszerű elvégezni a kezelést, függetlenül attól, hogy tünetes-e vagy sem.

2011. szeptember

TERMÉKNÉV ÉS HATÓANYAG	TETŰIRTÁS	MEGELŐZÉS	GYEREKEK	VÁRANDÓSSÁG ALATT	SZOPTATÁS ALATT
Hedrin oldat vagy spray (dimetikon nem rovarméreg) Nyda	1 órán át rajta hagyni. 7 nap múlva ismétlés	Nem alkalmas	6 hónapos kortól	lehet	lehet
Neemoxan oldat (neem fa mag-olaj) (tetűfésű mellékelve)	A hajon kell hagyni, majd a kezelést 4 alkalommal (hetente kétszer két héten át) megismételni	Nem alkalmas	6 hónapos kortól	mérlegelendő	mérlegelendő
Nittyfor hajszesz (permethrin)	Hatóidő 5-15 perc	a következő hajmosásig, (max. 2 hét)	2 éves kortól	nem	nem
Nittyfor krém (permethrin)	Hatóidő 5-15 perc	Nem alkalmas	2 éves kortól	nem	nem
Paranit tetű megelőző 3635® rovarriasztó	Nem alkalmas	naponta használandó	2 éves kortól		
Paranit tetűirtó spray kókuszolaj és ánizs- kivonat (tetűfésű mellékelve)	10 nap múlva ismétlendő	Nem alkalmas	2 éves kortól	lehet	lehet
Parasidose tetűirtó permet (kókuszolaj)	45 perc hatóidő, 3-5 nap múlva ismétlés	Nem alkalmas	3 hónapos kortól	lehet	lehet
Parasidose riasztó 3635® rovarriasztó	Nem alkalmas	48 óránként ismételni kell	2,5 éves kortól		
Parasidose sampon (d-	3 perc hatóidő, ismétlés 2x, a	Nem	2,5 éves kortól	lehet	Nem javasolt

phenotrin)	3-4 majd 7-8 napon	alkalmas			
Pedex oldat (d-phenotrin)	Hatóidő 5-15 perc	a következő hajmosásig (max. 2 hét)	3 éves kortól	nem	nem
Picksan sampon MelAza-kivonat, (neem-fa mag-olaj)	15-20 perc hatóidő, 5 illetve 10 nap múlva ismételni kell	Nem alkalmas	2 éves kortól	mérlegelendő	mérlegelendő